

Člověk a svět

V. přednáška

Životní rovnováha

Rudolf Steiner

GA 169

Význam luciferského a ahrimanského bytí v lidském životě a nacházení vyrovnání mezi oběma jednostrannostmi. Nutnost symptomatického pozorování pro poznání pravého duchovního průběhu událostí a pro nacházení rovnováhy mezi životem v lidské duši a ději ve vnějším světě. Mystérium Golgaty jakožto centrální událost ve vývoji Země pro symptomatické pozorování dějin.

Milí přátelé!

Především vzpomeneme opět na ty, kteří stojí venku ve velkých nebezpečích dnešního života:

Duchové Vašich duší, působící strážci!

Vaše perutě kéž přinesou prosebnou lásku našich duší pozemským lidem svěřeným Vaší ochraně.

Aby spojena s Vaší mocí, naše prosba, pomáhajíc zářila duším, které v lásce hledá!

Vzpomeneme též na ty, kteří již prošli následkem těchto událostí branou smrti:

Duchové Vašich duší, působící strážci!

Vaše perutě kéž přinesou prosebnou lásku našich duší sférickým lidem svěřeným Vaší ochraně.

A by, spojená s Vaší mocí, naše prosba, pomáhajíc, zářila duším, které v lásce hledá!

A Duch, k němuž se snažíme přiblížit naší duchovní vědou, který prošel pro spásu Země, pro svobodu a pokrok lidstva mystériem Golgaty, nechť je s Vámi a s Vašimi těžkými povinnostmi!

Milí přátelé!

Dnešní pozorování budou v jisté souvislosti s výklady jdoucími více do širě, které jsme namnoze pěstovali v poslední době. Dnes naprosto není zbytečné, jak jsme viděli, pohlédnout na to, co usiluje a staví se z působení, mínění a víry naší doby proti tomu, co chceme poznávat jako duchovní vědu, a o čem musíme mít názor, že se to musí stát nutnou částí duchovního kulturního vývoje lidstva v současnosti a nejbližší budoucnosti. Tak není to, co bylo předneseno, naprosto bez souvislosti nejen s názory naší duchovní vědy, nýbrž s celým impulsem, silou, která má spočívat v našem duchovně-vědeckém hnutí. A právě v tomto směru bych chtěl dnes nejprve přednést některá doplňující pozorování.

Stále znovu a znovu se musí vážně připomínat, aby se jisté představy, jisté pojmy a ideje, které mají význam v naší duchovní vědě (musí mít význam, aby nebyly pouhými slovními představami), aby se zejména k těmto představám duchovní vědy, které znamenají v mnohém ohledu nový duchovní poklad lidstva, aby se k nim ne-přistupovalo se starými představami a vnitřními duševními zvyklostmi. Tak je zvláště nutné, aby se k takovým představám, jako je ahrimanství, luciferství, nepřistupovalo se všemi navyklými pocity a představami, které člověk jednoduše chová, když tvoří příslušná slova. Stačí si jen představit, milí přátelé, jak v jižnějších krajinách vládne představa o démonech, kterou vystihujeme svými city, když vyslovíme jméno Lucifer. Ale když dostaneme duchovně-vědeckou představu o Luciferovi, tak naprosto nemáme mít tytéž odmítavé představy a pocity, jak jsme je měli u dávných představ o démonech. Právě tak nesmíme beze všeho uplatňovat představy, které se vynořovaly v lidské duši, když byly vyvolávány středověké představy ďábla, na ahrimanství. Musíme mít jasno o tom, že svět, jak před námi stojí, je jakýmsi stavem rovnováhy. Vahadlo se neudržuje v horizontální poloze tím, že je máme jednoduše jako vahadlo, nýbrž že na něm vlevo a vpravo visí závaží,

kteřá jsou v rovnováze. Tak je tomu se vším, co je v našem světě. Neexistuje následkem klidu, neexistuje následkem nicoty, existuje působením rovnováhy, té rovnováhy, která je způsobována tím, že existuje na jedné straně možnost, že se uskuteční radikální odchýlení od toho, co je správné a dobré, na stranu luciferskou, a tím, že se uskutečňuje na druhé straně odchýlení na stranu ahrimanskou. Kdo nyní jednoduše řekne: „Musíme se střežit všeho ahrimanského a luciferského“, ten je stejný jako někdo, kdo řekne: „Ano, nějakou váhu chci mít, ale nechci klást na obě misky váhy žádná závaží!“ Víme přece, že bychom nemohli dospět vůbec k žádnému umění, kdyby ve světě nehrála žádnou úlohu luciferičnost. Na druhé straně víme, že bychom nemohli dospět k žádnému názoru na zevní přírodu, kdyby nehrálo ve světě žádnou roli ahrimanství. Jde jen o to, aby se v lidské mysli vytvořil stav rovnováhy. A protože tomu tak je, můžeme propadnout ahrimanství nebo luciferství, právě když se domníváme, že všechno ahrimansko-luciferské odmítáme. Sice se dá proti skutečnosti hřešit, ale skutečnost se nedá potlačit! Tak propadne někdo, kdo se chce chránit před ahrimanstvím, velmi snadno luciferství; jiný, kdo se chce chránit před luciferičností, propadne snadno ahrimanství. Jde o to, abychom našli rovnováhu, jistotu, že se nikoho nezalekneme; abychom měli jako lidé dost odvahy, jak vystoupit jak proti ahrimanskému strachu, tak také proti luciferské naději či rozkoši. Ale naše dobová kultura toto nemiluje. Naše dobová kultura naopak miluje, aniž to ví a aniž to chce, miluje v jistém ohledu ahrimanství a luciferství. Domnívá se, že se před tím chrání, ale ve skutečnosti tomu velmi propadá!

Tak mluvit všeobecně, abstraktně, nevede vlastně zpravidla k ničemu. Dospíváme k něčemu jen tehdy, když se dotýkáme takových významných životních otázek zcela konkrétně. A proto vybírám četné zvláštní příklady, na nichž můžeme vidět, jak může člověk nalézt v životě rovnováhu mezi klidem a pohybem, vyrovnání mezi jednotou a rozmanitostí. Není-liž pravda, existují filosofičtí lidé nebo lidé se světovým názorem, kteří říkají, že usilují o jednotu. To je krásné, ale je to čistě luciferické! Druzí usilují o rozmanitost, nechtějí nic vědět o jednotě, to může také dnes nést plody, je to ale ahrimanské. - Jen ten, kdo hledá jednotu v rozmanitosti a v rozmanitosti projevuje jednotu, ten usiluje o rovnováhu. Jde jen o to, abychom našli možnost činit to ve skutečnosti. Mohu vždy jen uvést jednotlivé prohršky vůči rovnováze. Nuže, takový prohršek se děje v naší době hlavně tím, že pozorujeme dějiny zcela určitým způsobem, dějiny, to, co nazýváme historií. Jak se dnes pozorují dějiny? Studuje se, jak jdou události za sebou, jak spolu souvisí v čase, jak se lidé

domnívají, podle příčiny a následku. To, co nejbližší následuje, se lidé snaží vysvětlovat z toho, co bezprostředně předcházelo, přičemž je ovšem třeba poznamenat, že se dnes paměť lidí stává zpravidla velmi krátkou. Můžeme pozorovat, že téměř po dva roky lidé mluví o událostech dějin, které vedly k těmto současným strašně tragickým konfliktům, mluví o nich tak, jako by svět byl začal teprve v červenci 1914! Lidé zapomínají tak snadno, co se stalo předtím. V četných pozorováních dnes nacházíme, jak se to, co předcházelo, jednoduše zapomíná. Ale k tomu nyní nepřihlížejme. Když lidé pozorují dějiny, tak přiřazují to, co následuje, k tomu, co předchází, toto předcházející opět k tomu, co nejbližší předchází. To se dělá tak, že se vždy, řekl bych, jednotlivé skutečnosti sesbírají do jakéhosi řetězce, jako jednotlivé perly do nějakého řetízku. To se potom nazývá dějinami. Tím se ale nemůže nikdy najít pravda, milí přátelé! Přinejmenším nemůžeme tak nalézt pravdu, že by nám mohla pomoci jakožto his-torická pravda pro život. Neboť události následují sice za sebou, jedna za druhou, ale jedna událost je mnohem důležitější, než druhá. A občas některá určitá událost

poukazuje v určité době mnohem více na pochopení toho, co nejbližší následuje, než poukazují události jiné. Jde o to, abychom našli správné události, správné skutečnosti, skutečné skutečnosti. Takové pozorování dějin jsem před vámi nazval symptomatickým pozorováním dějin, v protikladu k pozorování pouze pragmatickému, které se dnes namnoze hledá. Symptomatické poznání vnitřního duchovního vývoje vychází ze symptomů, přičemž se na jistých místech nachází, že jsou události zcela převažujícího významu nad událostmi svého okolí.

Tento způsob pozorování vychází ze způsobu goethovského; Goethe jej zavedl do svého celého způsobu pozorování. On nestaví jednoduše každou událost vedle druhé, nýbrž bere události podle toho, jak se v nich více či méně projevuje duchovno jakožto něco významného pro chod událostí lidstva. Hleďte, jednou dospěje historické líčení k současným tragickým konfliktům, budou se vyprávět zcela určité jednotlivé skutečnosti posledních desetiletí. Budou se vyprávět skutečnosti a z těchto skutečností se pozná, jak to všechno povstalo, jak nadešlo to, co tu máme dnes. Dnes není doba, aby se takové skutečnosti vyprávěly, bylo by to špatně chápáno, ale jednou se to bude činit - budou se vypravovat skutečnosti, které se dnes přecházejí bez povšimnutí, z nichž ale vyzařuje pravda. Činil jsem to během let stále tak, že jsem vám vypravoval rozmanité skutečnosti, nikdy bez záměru, aby se těmito skutečnostmi poukazovalo na pravý duchovní chod událostí. Nu, musel jsem o

této věci hovořit více abstraktně, neboť kdybych se chtěl zabývat jednotlivými skutečnostmi působícími tak, že objasňují právě přítomnost, tak bych musel pravděpodobně hovořit i o věcech, o kterých dnes lidé nechtějí slyšet. Ten, kdo takto dějiny nepozoruje symptomaticky, ten nenachází rovnováhu mezi ahrimanstvím a luciferstvím, propadá ahrimanskému pohlížení na dějiny. Proto je dnešní pohlížení na dějiny z velké části ahrimanské. Nejsou hodnoceny skutečnosti. Lidé se sice domnívají, že hodnotí skutečnosti, ale nečiní to. Dokonce ty nejdůležitější skutečnosti ani neznají nebo pokládají důležité skutečnosti za nejméně významné. Ale uskutečňuje se také opak, o tom chci blíže hovořit. Opakem je, že člověk nepřihlíží ke skutečnostem, nýbrž si formuje ze svého srdce, ze své duše všeobecné pravdy, které mají platit a které on tak říkajíc nosí sebou životem a všude je chce uplatňovat. Potom může být v určitém životním postavení zcela jiném, bude všude uplatňovat tutéž pravdu, a to je výstřednost více než luciferická. Ale lidé ji dnes milují. Chtěli by mít takřka jakousi esenci pravdy a nikde by nemělo vyvstávat nic navíc; jejich pravda by je měla pronést všemi jednotlivostmi, jen to by jim bylo příjemné. Ale to nejde. Musí se nalézt rovnováha.

Nyní vám chci ozřejmit, co tím v této oblasti míním. Hledíte, člověk může chodit světem, může stát na nějakém pohoří, může dát na sebe působit širé přírodě: ano, on se na to vše dívá, ale nespojuje to s duchovnem. Nebo člověk jde do příbytků lidí, kde je bída - pohlíží na to, je tím zdrcen, soucítí s tím. Ale to, co si nakonec myslí o nejvyšších věcech, zůstává stále stejné, pronáší si to všemi situacemi.

V lidové moudrosti, která ovšem stále více ustupuje a slábne, najdeme zřetel-ný pocit, ba také zřetelnou práci s tím, aby se hledala u duší rovnováha. Tak se mohlo stát, že někdo šel nějakou vesnicí v době, kdy ještě bývaly sluneční hodiny. Nyní se s nimi již tak často nesetkáváme, není-liž pravda, neboť ty se nedají tak snadno nastavit o hodinu zpět nebo kupředu, jak si člověk přeje. Tedy v době, kdy mívaly sluneční hodiny ještě význam, mohl někdo jít nějakou vesnicí, viděl sluneční hodiny a pod nimi byla napsána slova. Ta slova byla taková, že na něho činila dojem. Například byla pod slunečními hodinami průpověď:

*Já stínem jsem.
A stínem jsi též ty.
Já s časem počítám.
A zdalipak též ty?*

Pomyslete si, jaká hloubka stojí pod těmito slunečními hodinami. „Já stínem jsem. A stínem jsi též ty.“ Stín, který je vržen také Sluncem. - „Já s časem počítám. A zdalipak též ty?“ Jak hovoří pod bezprostředním nazíráním konkrétní skutečnosti hluboká, hluboká pravda, že lidský život je stínem toho, co působí a tká v duchovnu! Jak to člověku názorně vystupuje a mocně se vtiskuje do srdce, když unaven putováním vstoupí pod tyto hodiny a vidí ten stín, který ho upozorní: „A stínem jsi též ty. Já s časem počítám. A zdalipak též ty?“ Pomyslete si, jaká je to mocná otázka na člověka, na lidské svědomí: „Počítáš s časem, vpravuješ se do času?“ To míním, když říkám, že se musí hledat rovnováha. Že lidé nemohou jednoduše jít a nechat působit skutečnosti vedle sebe, jakoby byla jedna stejná jako druhá, nýbrž jsou upozornění na to, že tu je jedna významná skutečnost, která může říci člověku něco velkého, která může hovořit o věčných pravdách, to je významné. Tu se uskutečňuje ona spřízněnost toho, co žije v lidské duši s tím, co se rozprostírá venku v prostoru. Jenom tím se dostáváme do skutečného souladu s pravdou světa, že stále narážíme na pravdu, když se pohybujeme ve světě, že nechceme jednoduše v sobě nosit pravdu apriori, procházejeme kolem slunečních hodin jako kolem nějaké obyčejné věci, nýbrž při pohlížení na věci se necháme současně poučovat o tom nejvyšším, o tom největším, co může v lidské duši zasvitnout. Toto spolužití s vnější skutečností, s tím, co je rozprostřeno v prostoru, když se v pravý okamžik cítíme konfrontováni s věčností, to je něco zcela jiného, než se učit z nějaké knihy o věčných pravdách. Můžeme si abstraktně vštěpovat jakkoli často, že lidský život je stínem toho, co se děje s člověkem ve věčnosti, můžeme si vštěpovat jakkoli mnoho krásných etických pravd o užívání času, nebude to sedět tak hluboce, jako když nacházíme správný vztah mezi sebou a zevní skutečností. Potom bude před nás předstupovat z jednotlivé konkrétní skutečnosti něco významného. To znamená nacházet v životě rovnováhu, kterou můžeme získat, když se ztrácíme na vnějším světě; a kterou nemůžeme získat, když se noříme jen do svého nitra. Mystika je jednostranná, je luciferská; přírodní věda je jednostranná, je ahrimanská. Ale mystika spojená se zevním pozorováním přírody, rozvíjená na zevních věcech, to je rovnováha!

Nebo jiný příklad. Představte si, milí přátelé, člověka, který putuje pěšky v krásné alpské krajině. Když kráčí jednoho jitra v krásné alpské krajině, pozoruje zpěv ptáků, krásu lesů, snad také panenskou čistotu vody zurčící v potocích atd. A když putuje snad již hodinu, přichází k jednoduchému dřevěnému kříži s křucifixem, s Kristem. Je snad vnitřně štasten. Všechny radostné síly jeho duše

jsou vyburcovány. Viděl krásu, velikost, nádheru, vznešenost. Je také unaven. Stojí na místě, kde je kolem něho krásná a vznešená příroda a před ním jednoduchý dřevěný kříž s Kristem. Pod Ukřižovaným stojí slova (toto místo můžeme skutečně v alpské krajině nalézt a tato slova číst):

*Zastav své kroky, pocestný,
a na mé rány pohlédni.
Mé rány stále trvají,
však hodiny, ty prchají.
Střež se, a na se dobře pohlédni,
Co vyřknu za ortel v den poslední!*

[Do vázané češtiny převedl Ratmír Zoubek]

To je zážitek, milí přátelé, který může být pro naše srdce větší a hloub působící, než zážitek před Kristem na známém obraze od Michelangela v Sixtinské kapli. Žádný člověk už neví, kdo zbásnil ona slova na kříži, ale je jisté, že patřil k básníkům největším, kdo razil slova: „Mé rány stále trvají, však hodiny, ty prchají.“ Musíme získat právě tento pocit. Musíme nejprve vědět, že pravým básnictvím je to, co vy-prýští z lidské duše na pravém místě. Ne každá rýmovačka, ne každé veršotepectví, které se vydává za básnění, je skutečnou básní. Aleje skutečnou básní, co prýští z věčných pravd křesťanství:

*Zastav své kroky, pocestný,
a na mé rány pohlédni.
Mé rány stále trvají,
však hodiny, ty prchají.
Střež se, a na se dobře pohlédni,
co vyřknu za ortel v den poslední!*

Jednoduchá slova, slova nejvyšší, největší básně! Být takto upozorněn na to, co je nejvyšší ve vývoji Země, být na to upozorněn ve vznešené přírodě, v půvabné

kráse, to znamená prožívat duši současně skutečnost v prostoru. To je jen příklad ještě hlouběji významný, než ten se slunečními hodinami. Záleží na tom, kde a kdy nás to či ono potká, a abychom něco takového dovedli v životě vyvinout, nikoli jen tak míjet skutečnost, nýbrž také prožívat na tom, co nevyrobil člověk, co jaksi bylo dáno do světa věčnými mocnostmi samými, prožívat také zde toto srůstání lidské duše se skutečností a zachovávat rovnováhu. K nazírání duchovního světa nemůžeme do-spět dříve, než když usilujeme tak, abychom neusilovali jednostranně o mystiku a též ne jednostranně o pozorování přírody, nýbrž když obojí spojujeme.

Něco takového musí být už jednou řečeno, neboť to náleží k tomu, pro co má současné lidstvo nejméně skutečného citění a co se v současném lidstvu má stát nejméně zážitkem. Proto je současnému lidstvu duchovní věda tak těžce srozumitelná, protože to, co se v duchovní vědě poskytuje, je vymazáváno jak jednostranným úsilím o hlubší pohled nad věcmi, tak přijímáním zevního světa bez symptomatického vyjádření a hledání duchovna v té či oné události. Ano, pro to má dnešní lidstvo minimální porozumění. Kdyby je lidstvo mělo, tak by se v naší době skutečně psalo mnohem méně rýmovaček a také by se mnohem méně definovalo. Neboť lidé docházejí definicemi jen k přečeňování slov. A skládáním rýmovaček dospívají jen k tomu, že slov zneužívají. Hleďte, takovou báseň, která stojí na tomto jednoduchém kříži - neví se, kdo ji napsal, ale vznikla ještě v oné době, v níž byla hluboká básnická vnímavost mezi lidem, v srdci lidu, u toho či onoho člověka, a v duši byla skutečná rovnováha. Ach, naše doba je tak otupělá vůči tomu, co je skutečná báseň, otupělá tím, že máme právě mnoho, příliš mnoho básnění a básnění plodí vždy básnění, jako nezdravý život plodí rakovinu. Karcinom je zcela stejný úkaz v duchovní oblasti, když je dnes každý podněcován k básnění z toho, co právě v básnictví existuje, jako když je život-ní proces podněcován k vytváření rakoviny. Prožili jsme přeče, není-liž pravda, v tomto ohledu právě na konci 19. století nejznamenitější plody veršotepectví. Víte možná, že jeden z nejkousavějších berlínských kritiků se dokonce musel přejmenovat na Alfred Kerr, ve skutečnosti se jmenuje Alfred Kempner, ale nemůže se na konci 19. stol. jmenovat Kempner, neboť to upomíná na Friederiku Kempnerovou⁷²). Ano, ona také „dělala“ verše. Stačí si jen vzpomenout na jeden její krásný verš, nechtěl bych vám předříkávat mnoho takových veršů, stačí jeden:

*Ó Ameriko, o niž jsme vždy snili my,
tak širá, předlouhá a zázračná!*

*Jak krásné jsou tvoje kokosové stromy
a tvoje samota uspěchaná!*

Je to jen velmi nápadné; ale četné básně, u nichž je to méně nápadné, jsou v současnosti právě takové. A mnoho pojmů, které se nyní vytváří, jsou právě takové, jako ta „uspěchaná samota“ Friederiky Kempnerové, neboť lidé nemají často cit pro to, jak přídavné jméno odporuje jménu podstatnému, když mluví nebo píší. Měli bychom mít takové věci na zřeteli, to jinak nejde. Dnes hovoří ne jeden člověk tak, že nepojímá slovo jako gesto, ale tím slovo přece je. Víte, že jsem jednou poukázal na to, jak neohrabaná je takové teorie Fritze Mauthnera, který chce redukovat všech-nu filosofii a všechny světové názory na pouhé významy slov. Potom ovšem, není-liž pravda, napsal tři tlusté svazky a ještě k tomu dvousvazkový lexikon, v nichž jsou abecedně seřazena všechna filosofická slova, ale ani jeden filosofický pojem. Ano, skutečně to zcela uniklo pozornosti, že slovo má vztah k pojmu jako gesto. U světového názoru se na to stále zapomíná, ale v obyčejné skutečnosti se na to zapomenout nemůže. Neboť se nemůže snadno zaměnit stůl se slovem „stůl“. A nemůže se snadno myslet, že by se z myšleného slova „stůl“ poznal stůl. Ale ve filosofii, ve světovém názoru, se to stále tak činí. Řekl jsem vám, že by Fritz Mauthner měl jen jednou poznat, čemu se říká „český dvorní rada“, potom by začlenil do svého slovníku slovo „český“ a vyvozoval by z něho všechno možné, a dále by tam zařadil „dvorní rada“ a vyvozoval by opět všechno možné. Ale „český dvorní rada“ není ani Čech, ani dvorní rada, nýbrž může být štyrským kancelářským sluhou. V Rakousku je „českým dvorním radou“ všechno, co tak našlapuje jistými botami, které nenašlapují silněji než pantofle, a co rukama odsunuje stranou ostatní spoluuchazeče tak, aby si toho ani nevšimli, a tím se tak protlačí dopředu. To se nazývá „českým dvorním radou“, a jak řečeno, ten nemusí to být žádným Cechem, ani dvorním radou.

Nemůžeme ze slova nic získat, je to gesto, posunek; gesto jen vystupuje radikálněji. Tak je tomu se všemi našimi slovy. Musíme si ujasnit, že slova jsou gesta; hrtan dělá gesto a to gesto je slyšitelné pomocí vzduchu. Právě tak, jako ruka dělá gesto, nebo moje paže dělá gesto, které ale není slyšitelné, protože je příliš pomalé. Hrtan dělá gesto tak rychle, že je slyšitelné. Celý rozdíl spočívá jen v rychlosti hrtanu. A právě tak, jako je neoprávněné, když někdo ukáže na stůl, popisovat jeho pohyb paže místo stolu, který míní, právě tak je neoprávněné, když se použije slovo, aby se něco získalo pro pojem také v duchovní oblasti. Tyto chyby se ale dnes stále dělají! Lidé se vkládají zcela do

slov. Hledíte, zapamatoval jsem si, když jsem byl mladým mužem, či spíše chlapcem, když jsem byl ve škole ve Vídeňském novém městě v dolním Rakousku, zapamatoval jsem si jednu průpověď, která mě uchránila před tím, abych připisoval ve světě nějak zvláště velký význam definicím, vysvětlováním slov. Tato průpověď byla napsána na jednom domě jako domovní průpověď a zní:

*Mně Honza Prase všichni říkají,
já víno radši než vodu piji.
Kdybych dal jednou vodě přednost zase,
potom bych přece nebyl Honza Prase!*

[Do vázané češtiny převedl Ratmír Zoubek]

Asi taková jsou namnoze dnešní vysvětlování slov. To znamená, nejprve se udělá nějaké vysvětlení slova, a potom se upravuje vysvětlení tak, že musí souhlasit. Neboť kdyby vysvětlení nesouhlasilo, potom by to nebylo právě takové, jaké to je. Když si zapamatujete:

*„Mně Honza Prase říkají,
já víno radši než vodu piji.
Kdybych dal jednou vodě přednost zase,
potom bych přece nebyl Honza Prase!“*

Když si toto zapamatujete, budete chráněni před četnými věcmi, které se dnes vynořují v duchovním životě, v tak zvaném duchovním životě, v nejširší skutečnosti. Mnoho a mnoho se v naší době vynořuje. Ale všechny ty věci jsou schopny, milí přátelé, nás odvrátit, stále více odvracet svět od pohledu na duchovno, od vědomí, že duch proudí a tká ve skutečnosti, v tom, co nás obklopuje. Stále více se vzdalujeme, vzdaluje se svět od souvislosti s duchovnem, neboť tím, že se hovoří o jakémisi duchovnu, tím přece ještě není duchovno dáno. Není-liž pravda, učiní-li nějaký člověk gesto, které ukazuje na určitou skutečnost, a jiný to po něm napodobuje ve zcela jiném prostoru, tak toto gesto neznámá pro skutečnost totéž. Ale kam dospěje svět, když ztrácí veškerou souvislost s duchovnem, když toto vše odmítá? Je pozoruhodné, jak málo lidé pozorují, jak se postupně ztrácí souvislost s duchovním světem. Světové názory lidstvo potřebuje, bez světového názoru člověk přece být

nechce. Novější doba je však bez duchovnosti, bez víry, bez náklonnosti k duchovnu. Ale ne všichni, kteří nemají sklon k duchovnu, mohou světové názory postrádat. Ale potom se vynořují pozoruhodná zdůvodňování světového názoru!

Tak jsem musel, milí přátelé, v posledních týdnech vzpomínat na jednoho muže, s nímž jsem býval častěji pohromadě na přelomu 19. a 20. století, asi tak v létech 1898, 1899, 1900, 1901, který tehdy usiloval o nějaký světový názor, ale nemohl k žádnému dospět. Snažil se světový názor nalézt v haeckelismu (nikoli v hegelismu), ale zdá se, že nebyl potom přece uspokojen. Ztratil jsem ho zcela z očí. A nyní vidím, že tyž muž, který je vzdělán důkladně přírodovědecky, usiluje sice o světový názor, ale činí si nej pozoruhodnější představy o důvodech, proč člověk vlastně dospívá k světovému názoru - a pod světovým názorem chápe také náboženství. Proč tedy člověk dospívá k náboženství či ke světovému názoru? Není-liž pravda, když se někdo zcela vžije jen do zevního materiálního pojmání skutečností, do ahrimanské skutečnosti, tak nemůže přece před sebou samým ospravedlnit, že shrnuje ty skutečnosti do nějakého světového názoru. Hledá-li ale přece nějaký světový názor, co má nyní dělat se sebou samým, aby toto hledání nějakého světového názoru ospravedlnil? Nu, právě na tomto příkladu vidíme, na jaká scestí přicházejí lidé v současnosti - jsou to všechno poctivě usilující lidé. Hled'te, tento muž si říká: Ano, podle toho, co dává přírodní věda, co vůbec dává věda, co je tak jednoduše pravdou, na této cestě se přece nemůže dospět k nějakému světovému názoru. Jak tedy dospíváme k nějakému světovému názoru? Smysly světový názor nedávají. Rozum, který musí být vázán na smysly, světový názor těž nedává. Co dává světový názor? - A tu přišel ten muž na to, aby hledal původ světového názoru zcela ve smyslu naší doby, totiž v psychosexualitě!⁷⁴) Čím dospívá člověk k nějakému světovému názoru? Tím, že je sexuální bytostí! Kdyby člověk nebyl sexuální bytostí, tak by události neshrnoval, nýbrž by je jen přijímal. Chtěl bych vám přečíst charakteristický výrok tohoto muže:

„V psychosexualitě spočívají tedy, jak můžeme říci při sledování Schopenhauerovy myšlenky,“ (domnívá se, že to získal ze Schopenhauerova světového názoru!) „nadindividuální směry a usilování, s nimiž musí být nakonec uvedena do souvislosti metafysická potřeba člověka, jak se to vyslovuje ve vytváření náboženských citů a představ, ve vytváření a v přesnějším formulování shrnujících světových názorů shrnující světové názory, náboženské představy, jsou výsledkem psychosexuality! Dále říká: „Avšak ve smyslu protikladu v souladu s polaritou nacházíme v psychosexualitě také sílu,

která stahuje člověka dolů do hlubin a do nízkých poloh. Z psychosexuality
 vyvěrají také pudy zločinecké.“

Tedy dva póly lidské bytosti: náboženské city, myšlenky světového názoru - to
 je jeden pól. Druhý pól jsou zločinecké pudy. Nu, což to není smutné, ba
 tragické, k čemu vede naše doba?

Tyto názory, milí přátelé, nelze brát na lehkou váhu. Ten, kdo něco
 takového pozoruje, ten viděl, jak rychle, s jakou nesmírnou rychlostí se tyto
 názory šířily. Za mého mládí nebyla ještě žádná psychoanalýza, žádná Freudova
 teorie. Ten, kdo by ji byl tehdy založil, ten by platil za blázna. Dnes existuje
 Freudova teorie ne pouze s časopisy zastoupená ve všech zemích, dnes jsou
 všude psychoanalytické ústavy, v nichž se provozuje psychoanalytický zlořád.
 Dnes jsou odvozovány nejdůležitější a také nejposvátnější zážitky lidské duše z
 psychosexuality! Daleko, daleko se odchyluje lidstvo z oněch drah, v nichž
 kdysi bylo, do nichž se musí opět uvést duchovní vědou. Neboť to, oč tu jde,
 není přece takové, že se může říci: Takové věci můžeme snadno vyvrátit!
 Nesmírně snadno se tyto věci vyvrátit nedají, protože záleží na celém zaměření
 duše, záleží na celé formě a přístupu duše, když se chce o těchto věcech mluvit.
 Když se v naší vlastní Společnosti vyskytla kniha, která byla napsána ještě velmi
 diletantsky o psychosexualitě,⁷⁵ tu bylo třeba vybojovat velký boj, který
 dokonce ani ještě neskončil. Člověk nenacházel vůbec pochopení, proč pokládá
 takovou knížku za něco nepřístojného. Řekl jsem autorovi: „Právě proto je
 okultista v těchto věcech zdrženlivý, protože v těchto věcech je odděleno
 neporozumění od pravdy stěnou tenkou jako pavučina, a protože záleží na celé
 náladě duše, proto je nebezpečné o této věci hovořit.“ Ale o takových věcech
 se musí hovořit, neboť tyto věci jsou zkoumány zevní vědou a tyto věci budou
 hrát ve vnější vědě jistou úlohu. Ale musíme se, milí přátelé, nejprve opět vrátit
 k onomu směru, kterým se musí dát duše, aby člověk našel cestu zpět do
 duchovna.

V souvislosti s touto groteskní skutečností, kdy se hledá původ světového
 názoru v psychosexualitě, uvedu vám jinou skutečnost, která je nám všem
 svátá. Je přece hebrejské slovo, které stojí v bibli na místě, kde je uvedeno
 vyprávění o ráji. Je dobře přeloženo do naší řeči, říká-li se: Adam poznal svou
 ženu. Poznal svou ženu - to je dobře přeloženo! Zde máte poznání, pojem
 poznání uvedený také do blízkosti sexuality. Ale jak! Přesně v protikladném
 způsobu! Za tím se skrývá hluboké mystérium. Když přijdou lidé opačnou
 cestou k těmto věcem, které jsou pravdivé, ale na které se musí pohlížet z
 duchovního hlediska, nemají-li vést na scestí, teprve potom vzejde o tom

světlo. Člověk se v současnosti musí střežit před ne-uctivostí, která je vůči duchovnímu bádání. A tato neuctivost tu prostě existuje. Existuje neuctivost před duchovním světem v nehlubším slova smyslu. Každý se domnívá, že může zasahovat reformujícím způsobem do světa na základě povrchních zkušeností s tím, co se objevuje před ním bezprostředně, či na základě zkušeností včerejších.

Ach, v těchto dnech mi předstoupil před oči bezútěšný příklad. Jistý člověk dal na sebe působit současným tragickým událostem této hrozné války a dospěl k názoru, že kdyby jednou opět nastal ve světě mír, byla by to katastrofa, válka musí trvat, neboť to prý je přirozený stav lidí. U tohoto člověka najdete tato slova:

„Válce se nenaučíme v jednom dni. Jaké štěstí, že hrozby našich protivníků urychlují proces adaptace, především poslední hrozby úplného zničení našeho exportu.“ Vidíte, že je to zřejmě psáno v posledních dnech, neboť se již počítá s Pařížskou hospodářskou konferencí. „Nyní se nikdo nebude moci vyhnout logickému důsledku, že by mír byl katastrofou, že jedinou možností zůstává válka. Válka až dosud reakce na půvab jisté věci, prostředek pro účel - od této doby se stává samoučelem a od této doby poznají ještě nespasené německé duše, možná dokonce poslední pacifisté, svůj pád do hříchu, poznají, že jejich ideály nejsou žádné relikvie, nýbrž relikty. Celý národ bude vyžadovat jako jeden muž věčnou válku.“

A dále stojí u téhož pána: „Výchova k nenávisti, výchova k velkému uctívání nenávisti, výchova k milování nenávisti, organizování nenávisti! Pryč s nezralými rozpaky, pryč s falešným studem před brutalitou a fanatismem! Také politicky nechť platí slova Marinelliho „více facek, méně polibků“! Nesmíme váhat rouhavě hlásat, že nám je dána víra, naděje a nenávist!“ V budoucnu se nesmí již podle tohoto pána říkat Víra, naděje a láska, nýbrž Víra, naděje a nenávist! - „Nenávist je tou největší ctností!“ - Mezi vírou, nadějí a nenávistí je nenávist tou největší ctností!

Ano, milí přátelé, něco takového existuje! Nikdy nemůže jít o to, strkat hlavu do písku jako pštros, nýbrž jde o to vědět, kam vede materialismus, zvláště ve své nejnovější fázi, kdy jej lidé ale zapřeli. Lepší byl ještě v 19. století kolem doby Búchnera a Davida Friedricha Straube a tlustého Vogta, který popsal koloběh látek, a všech těch ostatních, kteří jej alespoň přiznávali. Dnes vystupuje materialismus v pokrytecké podobě, když lidé říkají, že materialismus je prý dávno překonán. Ale to, co dosazují na jeho místo, o čem pokrytecky tvrdí, že to není materialismus, to je materialismus, stále horší materialismus!

Potřebujeme goetheanismus, milí přátelé, potřebujeme takový světový názor, který dává duši srůstat se skutečností ve zvláštních charakteristických úkazech té skutečnosti. Neboť tento goetheanismus je jen obnovením pravého křesťanského života pocitů a chtění. Proč Orientálci nechápou mystérium Golgoty? Protože nemohou pochopit, že jedna událost je podstatnější, než druhá. Mystérium Golgoty chápeme jen tehdy, když chápeme rozdíl událostí; jen potom se můžeme vyšvihnout k poznání, že jedna událost může teprve dát Zemi smysl! Můžeme mít gradaci mezi událostmi, můžeme mít jednu událost důležitější než ostatní. V Orientu se nanejvýše dospívá k neustálé cyklické hře, zde se všechno vždy opakuje. Tomu, že na naší Zemi máme až k mystériu Golgoty dobu přípravy, poté mystérium Golgoty jakožto vyvrcholení zemského vývoje, a potom vžívání se mystéria Golgoty, tomu bude muset lidstvo postupně porozumět, ovšem porozumět ze symptomatického pozorování dějin!

Skutečně vrcholí vše, co nám může dát duchovní věda, vrcholí to v křesťanském pohlížení na svět, které musí přijít. Duchovní věda skutečně nechce být, jak jsem často říkal, žádným novým náboženstvím, chce dát lidem do ruky nástroje, aby lidstvo neupadlo do úplného materialismu, aby mohlo opět plně chápat duchovno, které spočívá v křesťanství. Je naprosto nutné, aby lidé pohlíželi na dění naší doby s otevřenými očima, to je mnohem důležitější, než jakákoli sentimentalita.